

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ АУДИТОР**

15160 Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг
Бага тойруу-3, Засгийн газрын IV байр
Утас:26-04-37, Факс:51-26-42-30
E-mail: info@audit.gov.mn

2024.04.25 № 1065
танай _____ -ны № _____ -т

Г Дүгнэлт хүргүүлэх тухай Г

Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйл, Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.5, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5.4-т заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд 2024 оны Улсын Их Хурлын ээлжит сонгуульд оролцох “Бүгд найрамдах нам”-ын сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянаж, дүгнэлт гаргалаа.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцох нам, эвсэл нь сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрөө Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, Монгол Улсын хөгжлийн урт хугацааны бодлого, Улсын Их Хурлаас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичигт нийцүүлэн боловсруулж, санхүүгийн тодорхой эх үүсвэр шаардсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын тооцоо, судалгааг гаргаж, хуульд заасны дагуу хянуулан дүгнэлт гаргуулах үүрэг хүлээнэ.

Дүгнэлтийн үндэслэл

Үндэсний аудитын газар нь Улсын Их Хурлын сонгуульд оролцох нам, эвсэл болон бие даан нэр дэвшигчийн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрийг хянан үзэхдээ Төрийн аудит MNS 6817:2020 стандарт, түүнийг хэрэгжүүлэх журам, заавар, аргачлалыг удирдлага болгон Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хууль болон Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого, УИХ-аас баталсан хөгжлийн бодлого, төлөвлөлтийн баримт бичиг, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны Төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2025-2026 оны Төсвийн төсөөллийн тухай хуулийг тус тус шалгуур болгож дүгнэлт гаргалаа.

Дүгнэлт

Улсын Их Хурлын 2024 оны ээлжит сонгуульд оролцохоор “Бүгд найрамдах нам”-ын ирүүлсэн сонгуулийн мөрийн хөтөлбөрт тусгасан зорилт, арга хэмжээ нь Монгол Улсын Их Хурлын сонгуулийн тухай хуулийн 38 дугаар зүйлийн 38.3 дахь хэсэг, Хөгжлийн бодлого, төлөвлөлт, түүний удирдлагын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.3 дахь хэсэг, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан тусгай шаардлагад тус тус нийцсэн байна.

“Бүгд найрамдах нам”-ын мөрийн хөтөлбөр /.....³⁰.....хуудас/-ийг хавсаргав.

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ
АУДИТОРЫН АЛБАН ҮҮРГИЙГ
ТҮР ОРЛОН ГҮЙЦЭТГЭГЧ

Д.ЗАГДЖАВ

Z:\Yawsan_Bichig\2024\0420 GNAG-3.Docx

0001030671

Бүгд Найрамдах Намын
Бага хурлын 2024 оны
3-р сарын 17 өдрийн
05 тоот тогтоолоор
батлав

БҮГД НАЙРАМДАХ НАМЫН
ЦАГ НЬ БОЛЛОО
МӨРИЙН ХӨТӨЛБӨР

Улаанбаатар хот
2024 он

00000001

1. ШИНЭ ТӨР - СЭРГЭН МАНДАЛТ

Хүний жам ёсны эрх, эрх чөлөөг эрхэмлэн дээдэлсэн, иргэдийн оролцоо хяналттай, хариуцлагатай төрийг цогцлоон бүтээнэ. Монгол төрийн цэвэр тунгалаг байх залгамж чанарыг хамгаалахын тулд төрд шургалсан авлигажсан, олигархижсан бүлэглэлд хариуцлага хүлээлгэж, нээлттэй, ил тод, шударга ёсыг эрхэмлэн хэрэгжүүлсэн төрийн тогтолцоог бүрдүүлнэ.

2. БАЯЛГИЙН ЭЗЭН

Эх орны эрдэс түүхий эд, байгалийн баялгийг ашиглах, олборлох үйл ажиллагааг үндэсний эрх ашиг, нийт ард түмний ашиг сонирхол, амьдрал ахуйд бодитоор дэм болох, улс орны нийгэм эдийн засгийн хөгжилд жинтэй хувь нэмэр оруулж байх нөхцөлийг хангасан шинэчлэл хийнэ.

3. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛЧУУД

Хүрээлэн буй орчинд ээлтэй, байгаль орчны бохирдлын эрсдэлийг бууруулсан, дэвшилтэт технологи инновацыг дэмжсэн тогтвортой хөгжлийн бодлогыг баримтална. Үндэсний үйлдвэрлэгч, бизнес эрхлэгчдийг дэмжих бодлогыг шинэ түвшинд хүргэж, ногоон эдийн засгийн шинэ бодлого хэрэгжүүлэх хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

4. ӨРХ - ГЭР БҮЛ, НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН БОДЛОГО

Төр улсын үндэс нь болох иргэн, өрх-гэр бүл дээр суурилсан хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлж, Монгол хүний үнэ цэнийг хамгаалж, сэтгэл тэнүүн, итгэл дүүрэн, аз жаргалтай эх орондоо амьдарч хөгжин дэвших нөхцөлийг бүрдүүлэх бодлогыг баримтална.

5. БОЛОВСРОЛТОЙ ЭРҮҮЛ ЧИЙРЭГ МОНГОЛЧУУД

Мэдлэг, ур чадварт суурилсан, чанарыг эрхэмлэсэн боловсрол, эрүүл мэндийн тогтолцоог шинэчлэх бодлого баримтална.

6. ҮНДЭСНИЙ ЭРХ АШИГ, ОЮУН САНААНЫ СЭРГЭЛТИЙН БОДЛОГО

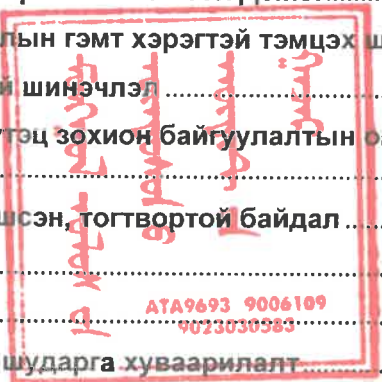
Үндэсний уламжлал, ёс заншил, өв соёл, өнө эртний түүхэнд тулгуурласан мэдлэгийг хүүхэд залуус, хойч үедээ өвлүүлж, эхлэмтэн мэргэдээр судлуулж, харийн бодлогын нөлөөллөөс хамгаална. Монгол Улсын үндэсний эрх ашиг, ард иргэдийн эрхийг хамгаалсан бодлого хэрэгжүүлж их түүх, соёлын өв, уламжлалыг дэлхий дахинаа сурталчлах төрийн бодлого баримтална.

7. ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО

00000002

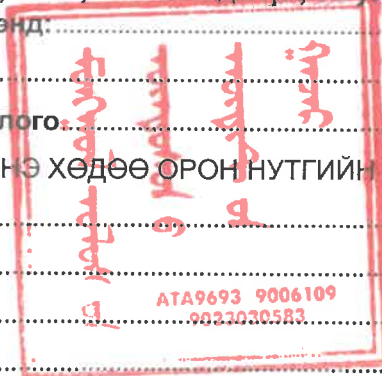

АГУУЛГА	
ЭРС ШИНЭЧЛЭЛТИЙН БОДЛОГУУД	5
1. ШИНЭ ТӨР - СЭРГЭН МАНДАЛТ	6
1.1 Улс төрийн тогтолцоо, сонгуулийн шинэчлэл	6
1.2 Шүүх, хууль хяналтын байгууллагын шинэчлэл	7
Ял шийтгэлийн бодлогыг оновчтой болгоно:	7
Сонгодог шүүх байгуулах бодлого хэрэгжүүлнэ:	7
1.3 Хүний эрхийг баталгаажуулах шинэчлэл	8
Хүний эрхийг хангах үндэсний механизмыг бэхжүүлнэ:	8
Мэдээллийн эрх чөлөө, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийг хангана:	8
Бусдад учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлнэ:	8
1.4 Авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгтэй тэмцэх шинэчлэл	9
1.5 Төрийн үйлчилгээний шинэчлэл	10
Төрийн захиргааны бүтэц зохион байгуулалтын оновчтой, үр дүнтэй байдал, засаглал	10
Төрийн албаны мэргэшсэн, тогтвортой байдал	11
Цахим засаглал	11
2. БАЯЛГИЙН ЭЗЭН	12
2.1 Байгалийн баялгийн шударга хуваарилалт	12
2.2 Газар, орон сууцны шинэчлэл	13
3. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛЧУУД	13
3.1 Төсөв, сангийн бодлого	13
3.2 Мөнгөний бодлого	13
3.3 Татвар, бизнесийн орчин	14
3.4 Үйлдвэрлэлийн бодлого	14
3.5 Жижиг дунд үйлдвэрлэл, Хөдөлмөр эрхлэлт	15
3.6 Дижитал хөгжил, Инноваци, Гарааны бизнес	15
3.7 Дэд бүтэц	15
3.8 Хөдөө аж ахуй	16
Мал аж ахуй	16
Газар тариалан, хүнс	16
3.9 Байгаль орчин, аялал жуулчлал	17
Байгаль орчин	17
Аялал жуулчлал:	17
4. ӨРХ - ГЭР БҮЛ, НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН БОДЛОГО	18
4.1 Хүүхэд, залуучуудын хөгжил	18

00000003

4.2 Гэр бүлийн хөгжил	18
4.3 Тэтгэврийн шинэчлэл ба өндөр настан.....	19
4.4 Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрхийг хамгаалах.....	19
5. БОЛОВСРОЛТОЙ, ЭРҮҮЛ, ЧИЙРЭГ МОНГОЛЧУУД.....	19
5.1 Боловсрол.....	19
5.2 Эрүүл мэнд.....	20
5.3 Спорт.....	21
6. ҮНДЭСНИЙ ЭРХ АШИГ, ОЮУН САНААНЫ СЭРГЭЛТИЙН БОДЛОГО.....	22
6.1 Монгол үндэсний цогц үзэл санааг сэргээн эмхлэх хүрээнд:.....	22
6.2 Үндэстний оюуны үнэт зүйлс, уламжлал, сэтгэлгээг гадаадын зөөлөн хүчний бодлого, шашны гаж урсгалын нөлөөллөөс хамгаалах хүрээнд:	23
6.3 Монгол Улсын их түүх, соёл, танин мэдэхүй, өв уламжлалыг дэлхий дахинаа сурталчлах хүрээнд:.....	23
6.4 Гадаад бодлого	23
6.5 Батлан хамгаалах бодлого.....	24
7. УЛАМЖЛАЛТ МОНГОЛ ШИНЭ ХӨДӨӨ ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖИЛ	25
Архангай	25
Баян-Өлгий	25
Баянхонгор	25
Булган.....	26
Говь-Алтай.....	26
Говьсүмбэр.....	Error! Bookmark not defined.
Дархан-Уул.....	26
Дорноговь	27
Дундговь.....	Error! Bookmark not defined.
Дорнод.....	27
Завхан.....	27
Орхон.....	Error! Bookmark not defined.
Өвөрхангай.....	27
Өмнөговь.....	27
Сүхбаатар.....	28
Сэлэнгэ.....	28
Төв	28
Увс.....	28
Ховд.....	Error! Bookmark not defined.
Хөвсгөл	29
Хэнтий.....	29

ЭРС ШИНЭЧЛЭЛТИЙН БОДЛОГУУД

1. Шударга ёс, хариуцлагын хувьсгал хийж, авлигач албан тушаалтнуудыг өршөөлд хамруулсан Ил Тод байдлын хуулийг хүчингүй болгож, ард түмнээс хулгайлсан өмч хөрөнгийг эргүүлж авна. Авлигад идэгдсэн, нөлөөнд автсан хууль хяналтын салбарт их цэвэрлэгээ хийнэ. Авлига, албан тушаалын гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаагүй болгоно.
2. Улстөрийн шинэчлэл хийж намчирхал талцлыг зогсоож авлигад идэгдсэн, амлалтаа биелүүлээгүй улс төрийн намуудад хариуцлага тооцно. Орон нутгийн сонгуулиудад улс төрийн намуудын оролцоог хязгаарлаж, иргэдийн хурлыг иргэдэд өгнө. Улс төрийн намуудыг хатуу гишүүнчлэлгүй болгоно.
3. Монгол улсаа гадаад, дотоодын өр зээлийн барьцаанаас салгахын тулд "Өргүй Монгол" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлнэ.
4. Дотоодын зах зээлээ хамгаалсан, экспортыг дэмжсэн, аж үйлдвэрийн хувьсгал хийж боловсруулах болон нэмүү өртөг шингэсэн үйлдвэрлэлийн салбаруудыг хөгжүүлэн 200 мянган ажлын байр бий болгоно.
5. Жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих сангаас төрийн өндөр албан тушаалтнууд, тэдний шууд хамаарал бүхий этгээдүүд зээл авахыг хориглоно.
6. Хүний эрх, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрх ашгийг хамгаалах чиглэлд:
 - Ялгаварлан гадуурхалтын эсрэг хууль батална.
 - Хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр орон сууцтай болох хөтөлбөрт хамруулна.
 - Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн сонгох, сонгогдох эрхийг хангана.
7. "Бүрэн ажил эрхлэлт" хөтөлбөр, цагийн цалингийн системийг нэвтрүүлэх замаар ажилгүйдэл, ядуурал, архидалтыг эрс бууруулна.
8. Үндэсний үйлдвэрлэлээ дэмжих зорилгоор төрийн худалдан авалтад эзлэх дотоодын бараа бүтээгдэхүүний хэмжээг 10 дахин нэмэгдүүлнэ.
9. Эрүүл хүнс, баталгаат хөдөө аж ахуйн бодлогыг хэрэгжүүлж малчид, тариаланчдыг зах зээл, байгалийн эрсдэлээс хамгаална. Үнэ тогтворжуулалтын сан, баталгаат агуулах, нөөцийн систем, байгалийн эрсдэлээс хамгаалах цогц тогтолцоог бүрдүүлнэ. Мөн гадаадын иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллагын хяналт, тэдгээрийн шууд нөлөөлөлд орсон хүнсний үйлдвэрлэлийн салбарт бүтцийн өөрчлөлт хийж үндэсний үйлдвэрлэлийн салбараа дэмжинэ.
10. 45 –аас дээш насны иргэдийг ажлын байраар хангах, ахмад, дунд үе, залуучуудын хамтын ажиллагааг сайжруулах, залгамж халааг бэлтгэх, боловсон хүчний бодлогод нийцүүлэн ажиллуулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

00000005

11. Банк, санхүүгийн монополь тогтолцоог задалж олон нийтийн хяналттай нээлттэй хувьцаат компани болгож зээлийн хүүгийн дарамтыг бууруулна.

1. ШИНЭ ТӨР-СЭРГЭН МАНДАЛТ

1.1 Улс төрийн тогтолцоо, сонгуулийн шинэчлэл

1. Улс төрийн намыг хатуу гишүүнчлэлгүй бодлогын нам болгож иргэд сонгогчдын намчирхал талцлыг зогсооно.
2. Мөрийн хөтөлбөрөө хэрэгжүүлээгүй эрх баригч намуудад хариуцлага тооцдог хууль, эрх зүйн нөхцлийг бүрдүүлнэ.
3. УИХ-ын гишүүний халдашгүй дархан байдал, давуу эрхийг хязгаарлаж, эгүүлэн татах эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
4. Төрийн өндөр албан тушаалтан болон түүний хамаарал бүхий этгээдийг оффшор бүсэд байрших банк, санхүүгийн байгууллагад хөрөнгө байршуулахыг хориглоно.
5. Хахууль авч, авлигын хэрэгт холбогдсон гадны эрх ашигт үйлчилсэн иргэнийг төрд ажиллуулахгүй байх хууль эрх зүйн орчинг баталгаажуулна.
6. Төрийн өндөр албан тушаалтан ажлаа өгсөний дараа гадаад улсад удаан хугацаагаар зорчих, оршин суух, гадны этгээдээр өмгөөлүүлэхийг хориглосон хуулийн зохицуулалтыг бий болгоно.
7. Хүний эрхийг дээдэлсэн иргэний нийгмийг цогцлоон хөгжүүлэх Үндсэн хуулийн зорилтыг хангах чиглэлээр:
 - Иргэний оролцоо, хяналтын бүтцийг төрийн удирдлагын тогтолцоонд бий болгоно.
 - Эрх мэдлийн хуваарилалтыг оновчтой болгож, харилцан тэнцвэржилтийг хангана.
8. Төрийн эрхийг хууль бусаар авахыг завдах, улс төрийн нам сонгуульд ялахын тулд төрийн албыг дамлан зарахыг санаархсан тохиолдолд хүлээх хариуцлагыг чангаруулж, сонгогдсон гишүүнийг эгүүлэн татах, мөн намуудын санхүүжилтийн тогтолцоог ил тод нээлттэй болгож, хууль бус санхүүжилт авсан нь шүүхээр тогтоогдсон улс төрийн намыг татан буулгах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
9. Орон нутгийн сонгуулийг улс төрийн намын оролцоогүйгээр, иргэдээс нэр дэвшүүлж, сонгох тогтолцоог бий болгож намчирхал талцлыг зогсооно.
10. Сонгуулийн зардлыг эрс бууруулж, нэр дэвшигч бүр ижил, тэгш өрсөлдөх боломжийг бүрдүүлнэ. Мөнгөний сонгуулийг устгаж, санал худалдан авах явдлыг таслан зогсооно.

00000006

1.2 Шүүх, хууль хяналтын байгууллагын шинэчлэл

Ял шийтгэлийн бодлогыг оновчтой болгоно:

1. Шүүхийн авлигын үндэс болсон хуулиудын давхардал, зөрчил, хийдлийг арилгах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.
2. Эрүүгийн эрх зүйн ял шийтгэлийн зохицуулалтыг боловсронгуй болгоно.
3. Авлига, албан тушаалын гэмт хэргийг хөөн хэлэлцэх хугацаагүй болгоно. Онц их хэмжээний авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгт ялын дээд хэмжээ оноодог болно.
4. Хар тамхи, мансууруулах бодистой холбоотой гэмт хэрэгт ногдуулах ялын бодлогыг эрс чангатгана.
5. Бага насны хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл үйлдсэн этгээдэд ялын дээд хэмжээ оноодог хуулийн орчинг бүрдүүлнэ.
6. Эмэгтэйчүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, хүүхдийг элдвээр дарамтлах, доромжлох, хүнлэг бус хандах, тарчилган зовоох зэрэг хүчирхийллийн бүх хэлбэр, тэдгээрийг арилгах, ялангуяа эмэгтэйчүүд, хүүхдийг худалдах, биеэ үнэлэхийг албадах, хөлслөх гэмт хэргийн үйлдүүдэд хүлээлгэх хариуцлагыг чангатгана.
7. Зөрчлийн хуулийг шинэчилж, оногдуулах шийтгэлийг сонголттой болгоно.

Сонгодог шүүх байгуулах бодлого хэрэгжүүлнэ:

1. Сонгодог шүүх байгуулахыг зорино. Шүүх дээр байгаа хэрэг маргаануудыг хүнд, хөнгөн, нийгэмд үзүүлэх үр нөлөө, шүүгчээс мэргэжлийн ур чадвар шаардагдах байдал зэргээр нь ангилж дагнасан шүүхийн тогтолцоог бүрдүүлэх замаар хүнд сурталгүй, хурдан шуурхай шийдвэрлэдэг бүтэц, тогтолцоог бүрдүүлж шүүхийн зардлыг багасгана.
2. Жижиг хэргийн шүүхийг байгуулж ийм төрлийн шүүхийн шүүгчийг иргэд сонгодог болохыг зорино.
3. Шүүхийг хууль тогтоох байгууллага, гүйцэтгэх эрх мэдэл, улс төр, нөлөө бүхий компаниудын удирдлага, төрийн өндөр албан тушаалтнаас хамгаалж шүүхийн эдийн засгийн болон бусад хараат бус байдлыг Үндсэн хуулиар бататгана.
4. Иргэний хэрэг хянан шийдвэрлэх хуулийн шинэчлэл хийнэ.
5. Шүүгчийн олон нийтийн болон улс төрийн үйл ажиллагааг хориглож зөвхөн шүүн таслах ажиллагаанд оролцдог болгоно.
6. Шүүхийн бус хэрэгслүүдийг дэмжиж арбитр, эвлэрүүлэн зуучлалыг хөгжүүлнэ.

00000007

7. Бүх шатны шүүгчдийг томилохын өмнө нийтийн сонсголоор хэлэлцэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

1.3 Хүний эрхийг баталгаажуулах шинэчлэл

Хүний эрхийг хангах үндэсний механизмыг бэхжүүлнэ:

1. Хүний эрхийг дээдлэх ёсыг төрийн үйл ажиллагаанд зөв, тасралтгүй хэрэгжүүлэх тогтолцоог бүрдүүлнэ.
2. УИХ-ын Хүний эрхийн дэд хороог бие даасан хороо болгож өргөтгөнө.
3. Гадаад улсын хуулийн этгээдийн салбар, төрийн бус байгууллага, гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгж байгуулах зөвшөөрөл олгохдоо ард түмний нийтлэг эрх ашиг, хүний эрхийг дээдэлж ажиллах нөхцлийг хангуулна

Мэдээллийн эрх чөлөө, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхийг хангана:

1. Нууц хамгаалах хуулиудаар тогтоосон илүүц хязгаарлалтыг арилгах зэргээр төрийн хууль тогтоох, гүйцэтгэх, шүүх эрх мэдлийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагааны ил тод байдлыг хангаж, иргэний мэдээлэл олж авах, түгээх эрхийг нь нарийвчлан тодорхойлсон хууль зүйн орчин бүрдүүлнэ
2. Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний хууль эрх зүйн орчныг шинэчлэх замаар мэдээллийн эх сурвалжийг хамгаалж хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн хараат бус үйл ажиллагааны баталгааг хангана.
3. Иргэдээс хэвлэн нийтлэх, тайван жагсаал цуглаан хийх зэргээр үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, төрийн байгууллага, албан тушаалтан, улс төрчид, нийгмийн зүтгэлтнүүдийн үйл ажиллагааны талаар “шүгэл үлээх” эрх зүйн баталгааг бий болгоно.
4. Цахим, орчинд үндсэн хуулиар олгогдсон эрх чөлөөгөө эдлэх эрх зүйн үндсийг баталгаажуулна.

Бусдад учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлнэ:

1. Хүүхдэд учруулсан аливаа хохирлыг нөхөн төлүүлэх зорилтот санг байгуулах хууль эрх зүйн нөхцөлийг бүрдүүлж, хариуцагч нь тодорхойгүй, эсхүл төлбөрийн чадваргүй иргэдийн хариуцах хохирлыг тус сангаас урьдчилан төлж хариуцагчаар эргүүлэн нөхөн төлүүлэх журмыг хуулиар тогтоон хэрэгжүүлнэ.
2. Эмэгтэйчүүд, хүүхдийг худалдах, биеэ үнэлэхийг албадах, хөлслөх, гэр бүлийн хүчирхийлэлд байлгах зэрэг хүчирхийллийн улмаас учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх, байнгын хүчирхийлэлд өртөж болзошгүй эмэгтэйчүүд, хүүхдийг асран хамгаалах, мэргэжлийн

00000008

- тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх талаар төр болон төрийн бус байгууллагуудын үүрэг хариуцлагыг дээшлүүлнэ.
3. Сэтгэл санааны хохирлыг нөхөн төлүүлэх эрх зүйн орчны үндсийг сайжруулна.
 4. Монгол Улсын эдийн засагт, урт хугацааны хөгжилд сөргөөр нөлөөлөхүйц улс хоорондын болон гадаадын хөрөнгө оруулалттай аж ахуйн нэгжтэй хууль бусаар байгуулсан гэрээний улмаас төр, иргэдэд учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх тогтолцоог бүрдүүлнэ.
 5. Уул уурхайн нөхөн сэргээлт хийгээгүйн улмаас тухайн орон нутаг иргэдэд учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх механизмыг бүрдүүлнэ.

1.4 Авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгтэй тэмцэх шинэчлэл

1. Тусгай субъектийн үйлдсэн гэмт хэргийг мөрдөн шалгах хараат бус байгууллагыг байгуулна. Энэ төрлийн гэмт хэрэгт ногдуулах ял шийтгэлийг чангатгана.
2. Шударга ёсны үзэл санааг төлөвшүүлэн, олон нийтийг соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг өргөн хүрээтэй, бүхий л шатанд зохион байгуулж, авлига, ашиг сонирхлын зөрчлийг үл тэвчих нийтийн хандлагыг бэхжүүлэх бодлого хэрэгжүүлнэ.
3. Шударга, хариуцлагатай, ёс зүйтэй төрийн албаны шинэтгэлийг хэрэгжүүлэх замаар авлигыг эрс багасгах, төрийн жинхэнэ, үйлчилгээний албан хаагчийн сонгон шалгаруулалт болон томилгоог улс төрийн нөлөөллөөс ангид, олон нийтэд нээлттэй байх зарчмаар хэрэгжүүлнэ.
4. Төсөв, санхүүгийн зарцуулалт, хяналтыг сайжруулах, ил тод байдлыг хангах, төсвийн хөрөнгө, үр ашигтай, зориулалтын дагуу зарцуулах, энэ төрлийн гэмт хэрэгт ногдуулах хариуцлагыг чангатгана.
5. Засгийн газрын худалдан авах ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгож, үр ашигтай, шударга, ил тод, нээлттэй болгож олон нийтийн хяналт, оролцоог нэмэгдүүлж, хариуцлагыг дээшлүүлнэ.
6. Шүүх эрх мэдлийн болон хууль сахиулах байгууллагын шударга, ил тод, хараат бус байдлыг бэхжүүлэх, хянан шалгах, шийдвэрлэхтэй холбоотой зохицуулалтыг боловсронгуй болгож, авлигын эсрэг тусгайлан мэргэшсэн шүүгч, прокурор, авлигатай тэмцэх нарийн мэргэжлийн ажилтнуудыг бэлтгэж сургаж хөгжүүлнэ.
7. Авлига, албан тушаалын гэмт хэрэгтэй тэмцэх бүтцийг боловсронгуй болгох, дотоод хяналт, сөрөх тагнуул, мөрдөн байцаах нэгжийг бий болгох, харилцан хяналтын тогтолцоог бүрдүүлэх чиглэл баримтлан ажиллана.
8. Авлига албан тушаалын гэмт хэргийн талаар мэдээлэл хүлээн авах, нууцыг хадгалах, "шүгэл үлээгч"-ийг хамгаалах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгоно.

00000009

9. Авлигаас урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд иргэд, олон нийтийн хяналт, иргэний нийгмийн байгууллага, хэвлэл мэдээллийн байгууллагын үүрэг, оролцоог нэмэгдүүлэн, идэвхи санаачилгыг дэмжих, сургалт судалгааны байгууллагуудыг дэмжин ажиллана.
10. Хувийн хэвшлийн байгууллагуудад чиглэсэн тусгайлсан авлигыг үл тэвчих хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, авлигын эрсдэлийн үнэлгээг хийх зарчмыг нэвтрүүлнэ.
11. Авлигыг үл тэвчих олон нийтийн соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагааг Монгол хүний онцлог, соёл, зан төлөвт нийцүүлэн боловсролын бүх шат, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгсэлд тохирсон арга, технологиор дамжуулан үндэсний шударга ёсны тогтолцоог бэхжүүлэх ажлыг эрчимжүүлнэ.

1.5 Төрийн үйлчилгээний шинэчлэл

Төрийн захиргааны бүтэц зохион байгуулалтын оновчтой, үр дүнтэй байдал, засаглал

1. Хөгжлийн хэрэгцээ шаардлагад үндэслэсэн төрийн байгууллагын бүтцийг оновчтой болгон тогтворжуулах, үйл ажиллагааны стандарт, үр дүн, хариуцлага, санхүүжилт, хүний нөөцийн асуудлыг цогцоор удирдах бодлогыг хэрэгжүүлнэ.
2. Хөгжлийн бодлого, салбар хоорондын уялдааг нэгтгэн зангидах төрийн захиргааны төв байгууллага байгуулж, эрчимтэй ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлж, үндэсний хөгжлийг нэгдсэн, бодлого, төлөвлөгөөтэй хөгжүүлэх тогтолцоог бүрдүүлнэ.
3. Төрийн бодлого боловсруулах үйл явцад эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллага, иргэний нийгэм, хувийн хэвшил, иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд төр, хувийн хэвшлийн хэлэлцүүлэг, зөвлөл, форум, цахим санал авах асуулга зэрэг шинэлэг арга, бүтцийг бий болгож үр дүнтэй ажиллахад чиглэсэн бодлого баримтална.
4. Хяналттай төрийг бэхжүүлэх зорилгоор иргэний нийгэм, иргэдийн оролцоо, хуулийн хэрэгжилт, бодлого төлөвлөгөөний үр дүн зэрэгт хөндлөнгийн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж, иргэдийн сэтгэл ханамжийн судалгааг хараат бусаар тогтмол хийж, санал гомдлыг эцэслэн шийдвэрлэдэг тогтолцоог бүрдүүлнэ.
5. Төрийн зарим чиг үүргийг төрийн бус байгууллагаар хийж гүйцэтгүүлэх ажлыг эрчимжүүлэн, гэрээний хариуцлага, үр дүн, иргэдийн хяналт үнэлгээнд тулгуурлах бодлого баримтална.
6. Төрийн өмчит компанийн томилгоог улс төрөөс ангид болгож, хулгай, луйвар, хууль бус үйлдлийг таслан зогсоож, хяналт, хариуцлагатай, нээлттэй, үр ашигтай аж ахуйн нэгж болгон өөрчлөн байгуулах ажлыг шинэ түвшинд гаргана.

00000010

7. Засгийн газрын тусгай сангуудын үйл ажиллагаа, зарцуулалтад мэргэжлийн холбоод, иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлж, нэгдсэн бүтэц, шат дамжлагыг багасгаж хувийн хэвшил, жижиг дунд үйлдвэрлэгчдийг тууштай дэмжихэд онцгой анхаарна.
8. Татвар, банк санхүү, хөрөнгө оруулалтын таатай, тогтвортой орчныг бий болгож хувийн хэвшилд дэмжин туслах төрийн үйлчилгээг хөгжүүлэх, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэхэд хамтын ажиллагааг эрчимжүүлнэ.

Төрийн албаны мэргэшсэн, тогтвортой байдал

1. Төрийн албан хаагч нь иргэндээ үйлчилдэг өндөр ёс суртахуунтай, мэргэшсэн чадварлаг байж, хуулийг дээдэлж, үр дүнтэй, хариуцлагатай ажиллах зарчмаар төрийн албыг төлөвшүүлэхэд чиглэсэн стратеги боловсруулж хэрэгжүүлнэ.
2. Төрийн албыг ашиг сонирхлын зөрчилгүй, аливаа гэмт хэргээс ангид, цэвэр ёс суртахуун, мэргэшсэн боловсон хүчнээр бүрдүүлэн, ёс зүй сахилга, хариуцлагатай байж төрийн албаны нэр хүндийг дээшлүүлэх бодлого баримтална.
3. Төрийн албаны томилгоог улс төрөөс ангид болгож, гүйцэтгэл үр дүн, өндөр мэргэшилд үндэслэн төрийн албан хаагчдыг тогтвортой ажиллах, үйл ажиллагааны стандарт бүхий шатлан дэвших (Merit) зарчмыг баримтлана.
4. Төрийн албанд хувийн хэвшил, эрдэм шинжилгээний байгууллагын өндөр мэргэшсэн боловсон хүчнийг гэрээт, сэлгэх зэрэг аргаар ажиллуулж, мэдлэг нутагшуулах, шинэ технологи нэвтрүүлэх боломжийг нээж өгнө.
5. Төрийн албан хаагчдын сургалт, хөгжлийн төлөвлөгөөг боловсруулан системтэй хэрэгжүүлж, орчин үеийн шинэлэг төрийн албыг төлөвшүүлэх бодлого баримтална.

Цахим засаглал

1. Цахим засаглалыг хөгжүүлэх дэд бүтэц, технологи, хөрөнгө оруулалт, эрдэм шинжилгээний судалгаа, сургалт, эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгоно.
2. Төрийн бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргахад иргэдийн санал асуулгыг цахимаар авах нөхцөлийг бүрдүүлж, их өгөгдөл, мэдээллийн нэгдсэн санд суурилсан төрийн шийдвэр гаргалт, мэдээллийн ил тод, нээлттэй тогтолцоог бий болгоно.
3. Төрийн үйлчилгээг дижитал хэлбэрт шилжүүлж, иргэдээс гарах зардал, цаг хугацаа, элдэв шат дамжлагыг багасгана.

00000011

4. Блокчейн, хиймэл оюун ухаан, үүлэн технологийг ашиглах замаар төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн мэдээлэл солилцоо, хамтын ажиллагааг шинэ төвшинд гаргана.
5. Цахим болон гарааны бизнесийн эко орчныг бүрдүүлж энэ салбарын хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.
6. Дижитал хөгжлийн асуудал хариуцсан чиг үүрэг бүхий төрийн байгууллага байгуулж төрийн үйл ажиллагааг дижиталчлах, нийгэм эдийн засгийн бүх салбарт дижитал шилжилтийг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.

2. БАЯЛГИЙН ЭЗЭН

2.1 Байгалийн баялгийн шударга хуваарилалт

1. Стратегийн ордуудад тулгуурлан баялгийн өгөөжийг ард түмэн, ирээдүй хойч үедээ шударгаар хүртээх зорилгоор Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 6 дугаар зүйлийн 2-т заасан Үндэсний баялгын санд хуримтлуулан тэгц хувиарлана.
2. Онцгой ач холбогдол бүхий уул уурхайн эрдэс, баялагийг үнэлэх аргачлалыг шинэчлэн баталж, стратегийн ордуудын жагсаалтыг шинэчилнэ.
3. Геологи, уул уурхайн бодлого боловсруулахдаа үндэсний эрх ашиг, нийт ард түмний ашиг сонирхол, орон нутгийн иргэдийн амьдрал ахуйд бодитоор дэм болох, нийгэм эдийн засгийн хөгжилд жинтэй хувь нэмэр оруулах, байгаль орчинд ээлтэй байх зарчмыг тусгаж хэрэгжүүлнэ.
4. Байгалийн баялгийг боловсруулалтгүйгээр экспортлож буй өнөөгийн байдлыг үндсээр нь өөрчилж хүнд аж үйлдвэрийн бодлоготой уялдуулан нэмүү өртөг шингэсэн эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх цогц бодлого хэрэгжүүлнэ.
5. Уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас экологийн эрсдэлд орсон байгаль орчин, газар нутгуудад нарийвчилсан үнэлгээ хийж буруутай этгээдээр хохирлыг арилгуулах арга хэмжээ авна.
6. Уул уурхай, мал аж ахуй, газар тариалангийн салбар хоорондын харилцан хамаарал, зохистой бүтцийг харгалзсан хөгжлийн бодлого хэрэгжүүлнэ.
7. Уул уурхайн том төслүүдийн дэд бүтцийн төлөвлөлт, бүтээн байгуулалтыг нийт улсын болон тухайн бүс нутгийн нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн бодлого төлөвлөлттэй уялдуулж тухайн орон нутгийн иргэдийн эрх ашиг, амьдрах орчныг сайжруулах зарчмыг хуульчлан батална.

00000012

2.2 Газар, орон сууцны шинэчлэл

1. Гэр хорооллын газрыг дэд бүтцэд холбох ажлыг төрөөс зохион байгуулах буюу хувийн хэвшил, олон улсын байгууллагын хөрөнгө оруулалтаар байгуулах бодлогыг дэмжих чиглэлээр хууль эрх зүйн орчинг бүрдүүлнэ.
2. Хашааны газраа өмчилсөн иргэд нэгдэн нийлж хоршоо байгуулан амины орон сууцны хороолол байгуулдаг олон улсын жишгийг төрөөс дэмжиж хууль эрх зүйн орчинг бүрдүүлнэ.

3. БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛЧУУД

3.1 Төсөв, сангийн бодлого

1. Эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг хангах бодлого хэрэгжүүлнэ.
2. Төсвийн тусгай шаардлагыг УИХ-ын гишүүдийн 2/3-ын саналаар өөрчилдөг болгож төсвийн төлөвлөлтийг сайжруулан алдагдлыг бууруулна.
3. Төсвийн хөрөнгө оруулалтыг хөгжлийн урт хугацааны бодлоготой уялдуулан төлөвлөнө.
4. Засгийн газрын гадаад өрийн дарамтгүй болох төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлнэ.
5. Шинэ технологи, инноваци, үндэсний үйлдвэрлэлийн хөгжлийг дэмжсэн төрийн худалдан авалтын шилэн тогтолцоог бий болгоно.
6. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа ажил үйлчилгээ худалдан авах тухай хуулийг дотоодын аж ахуй нэгж, үйлдвэрлэл эрхлэгч нарт ээлтэй байдлаар өөрчилнө.

3.2 Мөнгөний бодлого

1. Төв банкны бодлогод дэвшилтэт өөрчлөлт хийх замаар банк санхүүгийн зах зээлийн үйл ажиллагааг шинэчлэн мөнгө хүүлэх мөлжлөгийн системээс хөгжил дэвшилд нийцсэн олон тулгуурт эдийн засаг, санхүүгийн тогтолцоог бий болгоно.
2. Банкны зээлийн хүүгийн өсөлтийг хуулиар хязгаарлан үе шаттайгаар нэг оронтой тоонд оруулах эрх зүй, эдийн засгийн орчныг бүрдүүлнэ.
3. Арилжааны банкуудыг нээлттэй хувьцаат компани болгож хувьцааг олон нийтэд эзэмшүүлнэ.

00000013

4. Валютын ханшны зөрүүнээс алдагдалд орж буй аж ахуй нэгж, иргэдийн хохирлыг бууруулах эрсдэлийн удирдлагын механизм бий болгоно.
5. Санхүүгийн зах зээлийг төрөлжүүлж, хөрөнгийн зах зээлийн эзлэх хувийг нэмэгдүүлнэ.
6. Бэлэн мөнгөний гүйлгээг багасгаж, бэлэн бус цахим хэлбэрт шилжүүлнэ.
7. Үндэсний мөнгөн тэмдэгт төгрөгийн үнэ цэнийг тогтвортой барих эрх зүйн орчныг Төв банкны тухай хуульд өөрчлөлт оруулах замаар шийдвэрлэнэ.
8. Олон улсын банк, санхүүгийн төвийг байгуулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

3.3 Татвар, бизнесийн орчин

1. Үйлдвэрлэгчдийг дэмжсэн татварын бодлого хэрэгжүүлэх замаар нийт экспортод боловсруулах үйлдвэрлэлийн эзлэх хувийн жинг нэмэгдүүлнэ.
2. Импортыг орлох бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг дэмжиж, дотоодын зах зээлээ хамгаалах гааль, татварын цогц бодлого хэрэгжүүлнэ.
3. Аж ахуйн нэгж байгууллагууд татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтөд тэгш, шударга хамрагдах нөхцөлийг бүрдүүлж томоохон аж ахуйн нэгжид давуу эрх олгосон өнөөгийн тогтолцоог шинэчилнэ.
4. Шинээр байгуулагдсан өрхийн болон жижиг дунд бизнесийг эхний 3 жил татвараас бүрэн хөнгөлөх талаар хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ. Төсөв, татварын бодлогоор хот, орон нутгийн эдийн засгийн бие даасан байдлыг нэмэгдүүлнэ.
5. Гэр хороолол, алслагдсан дүүрэг, хөдөө орон нутагт оруулсан хөрөнгө оруулалтыг татварын бодлогоор дэмжих хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
6. Гадаадын хөрөнгө оруулалт татах зохистой бодлого хэрэгжүүлнэ.
7. Дотоодын үйлдвэрлэл эрхлэгчдийн экспортод зарцуулж буй хугацааг дунджаар 14 хоног болгон бууруулж, худалдааны өртөг зардлыг хямдруулна.

3.4 Үйлдвэрлэлийн бодлого

1. Хүнд аж үйлдвэр, хүнс, хөдөө аж ахуй, барилгын материал, хөнгөн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, Япон, ХБНГУ, БНСУ зэрэг улсын технологи, евро стандартыг нутагшуулж, ажлын байрыг нэмэгдүүлнэ.
2. Байгаль орчинд ээлтэй, эрчим хүчний хэмнэлттэй, ухаалаг тээвэр, ложистик, үйлдвэрлэлийг дэмжинэ.
3. Томоохон аж ахуйн нэгжүүдийг нээлттэй хувьцаат компани болохыг дэмжих бодлого баримтална.

00000014

4. Гол нэр, төрлийн шатахууны хэрэгцээний 70 хүртэл хувийг дотоодын үйлдвэрлэлийн бүтээгдэхүүнээр хангадаг болно.
5. Үндэсний брэндийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх хоршиж ажиллах (кластер) тогтолцоог бий болгоно.

3.5 Жижиг дунд үйлдвэрлэл, Хөдөлмөр эрхлэлт

1. Бүрэн ажил эрхлэлтийн бодлого явуулж хүн бүр ажил хөдөлмөр эрхлэх нөхцөлийг бүрдүүлэхийн төлөө ажиллана.
2. Шударга цалингийн үнэлгээг бий болгож авсан цалин нь амьдралд бүрэн хүрдэг байх тогтолцоог бий болгоно.
3. Жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийг нэмэгдүүлж, зээлийн шалгуурыг шударга, уян хатан болгон ажлын байр, өрхийн орлогыг нэмэгдүүлнэ.
4. Бизнес эрхлэх зөвшөөрөл олгох үе шатыг цөөлж, дижитал үйлчилгээг нэвтрүүлнэ.
5. Хүнсний үйлдвэрлэлийн өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэн, хүнсний суурь хэрэгцээг дотоодоосоо хангаж, органик, эко хүнсний экспортыг нэмэгдүүлнэ.
6. “Инновацийн 2.0 эрин” ба “Интернэт + ЖДҮ” хөтөлбөрүүдийг хэрэгжүүлнэ.

3.6 Дижитал хөгжил, Инноваци, Гарааны бизнес

1. Харилцаа холбоо, мэдээллийн хүртээмжийн ялгааг бууруулах дэвшилтэт технологийн үйлчилгээг бодлогоор дэмжиж нэвтрүүлнэ.
2. Технологи, инновацийг хөгжүүлж, шинжлэх ухаан, технологийн судалгаа, туршин нэвтрүүлэх санхүүжилтийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувийг нэмэгдүүлнэ.
3. Оюуны өмчийн эрхийг хамгаалах эрх зүйн орчныг илүү боловсронгуй болгож шинэ бүтээл, шилдэг технологид оруулсан хөрөнгө оруулалтыг бодлогоор дэмжинэ.
4. Худалдаа эрхлэгч, түрээслэгчдийн эрхийг хамгаалсан хууль эрх зүйн орчин бий болгоно.

3.7 Дэд бүтэц

1. Бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд ложистикийн төвүүдийг байгуулах оновчтой бодлого хэрэгжүүлж ажиллана.
2. Замын эвдрэлээс үүдэлтэй иргэдийн өмч хөрөнгө, амь нас, эрүүл мэндэд учирсан хохирлыг төр хариуцдаг болно.
3. Олон улсын болон орон нутгийн агаарын тээвэр хөгжүүлнэ.
4. Хоёр тив, гурван улсыг холбосон дэд бүтцийн хөгжлийн том төслүүдийг хэрэгжүүлнэ.

00000015

5. Хэрэглэгчгүй дэд бүтэц, дэд бүтэцгүй хэрэглэгч гэх мэт уялдаа холбоогүй гүйцэтгэлгүй байдлыг арилгаж хөрөнгө оруулалтын үр өгөөжийг нэмэгдүүлнэ.
6. Хот, суурин газрын нийтийн тээвэрт хүртээмжтэй шинэ технологи нэвтрүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

3.8 Хөдөө аж ахуй

Мал аж ахуй

1. Баталгаатай хөдөө аж ахуйн бодлогыг хэрэгжүүлж бүх малчин өрхийг амь нас, эрүүл мэнд, нийгмийн даатгалд хамруулна.
2. Мал аж ахуй, газар тариалангийн бүтээгдэхүүний үнийн уналтаас хамгаалах хөдөө аж ахуйн санхүүжилт, хүнсний нөөц, түүхий эдийн баталгаат агуулахын нэгдмэл тогтолцоог бий болгоно.
3. Арьс шир, ноос, ноолуур, дайвар бүтээгдэхүүний боловсруулалтыг 70-аас доошгүй хувьд хүргэж үнэ цэнийг нэмэгдүүлнэ.
4. Малчдыг банк санхүүгийн байгууллагын мөлжлөгөөс салгаж малын үнэлгээг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авна.
5. Мал сүргийн тоо төрлийн зохистой харьцааг бүрдүүлэх, бэлчээр хамгаалахад чиглэсэн малын хөлийн татварын шаталсан, ялгавартай татвар тогтоох эрхийг орон нутгийн иргэд, иргэдийн хуралд өгнө.
6. Мал эмнэлгийн олон улсын жишигт нийцсэн үндэсний тогтолцоог бий болгож малын эрүүл мэнд, удмын санг сайжруулна.
7. Малчдын орлогын эх үүсвэрийг тодорхой болгож малчин өрх бүр үйлдвэрлэл эрхлэх боломж олгоно.
8. Уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицсон мал аж ахуй, бэлчээр ашиглалтын бодлого боловсруулж хэрэгжүүлнэ.
9. Мах, махан бүтээгдэхүүний экспортыг төрөөс нэгдсэн бодлогоор зохицуулж зөвхөн дотоодын зах зээлийг хангасны дараа экспортлох тогтолцоог бий болгоно.

Газар тариалан, хүнс

1. Төмс, хүнсний ногоо, улаан буудайн дотоодын хэрэгцээг бүрэн хангадаг болно.
2. Хүн амын хэрэгцээг эрүүл баталгаатай хүнсээр хангах дотоодын хэрэгцээнд нийлүүлж байгаа махны 50 хувь, сүүний 60 хүртэл хувийг үйлдвэрлэлийн аргаар боловсруулдаг болно.
3. Сахар агуулсан бүтээгдэхүүний татварыг нэмэгдүүлж генийн өөрчлөлттэй бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, импортыг хориглон экологийн эрүүл хүнсний хэрэглээг дэмжинэ.
4. Баталгаат ундны усаар хангагдсан хүн амын эзлэх хувийг 85 хувьд хүргэнэ.

00000016

3.9 Байгаль орчин, аялал жуулчлал

Байгаль орчин

1. Байгалийн нөөцийг үр өгөөжтэй ашиглан, эко системийн тогтвортой байдлыг хадгалах замаар хүртээмжтэй өсөлтийг бий болгон хүний хөгжлийн индексийг дээшлүүлэх тогтвортой хөгжлийн зорилтуудыг хэрэгжүүлнэ.
2. Цөлжилтийн эсрэг “Ногоон говь” олон улсын хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх чиглэлээр хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
3. “Усны нөөцийн нэгдсэн менежмент”-ийг шинэчлэн боловсруулж хүн ам, үйлдвэрлэлийн усны зохистой хэрэгцээг бодлогоор тодорхойлон үндэсний хөтөлбөр боловсруулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
4. Баталгаат ундны усаар хангагдсан хүн амын эзлэх хувийг нэмэгдүүлэн ариун цэврийн байгууламжийг төрийн бодлогын салшгүй хэсэг болгон хуульчилж эрх зүйн орчинг баталгаажуулна.
5. Усны нөөц, гол мөрний урсац бүрэлдэх эхийг хувийг тусгай хамгаалалтад авч, Хэрлэн, Орхон, Сэлэнгэ зэрэг томоохон голуудыг түшиглэн усны нөөцийн цогцолбор төслүүдийг хэрэгжүүлэх хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
6. Цаг агаарын аюулт үзэгдэл, байгалийн гамшгийн эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх тогтолцоог бүрэн цахимжуулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
7. Бороо хур, шар усны үер, гадаргын илүүдэл усыг хуримтлуулж боломжит бүх газар хөв цөөрөм үүсгэн ашиглах үндэсний хэмжээний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
8. Гэр хорооллын орчноос үүсч буй хөрсний бохирдол нүхэн жорлонгоос ангижрах дорвитой арга хэмжээ авч шаардагдах дэд бүтцийг хөгжүүлэх хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
9. Уран, цөмийн хог хаягдлын талаар баримтлах бодлогыг боловсруулна.

Аялал жуулчлал:

1. Улирлын онцлогт тохирсон аялал жуулчлалыг төрөлжүүлэн хөгжүүлж жилдээ нэг сая жуулчин авах нөхцөлийг бүрдүүлэх чиглэлээр хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
2. Монголчуудын үүсэл гарвалын өлгий нутгийг төрийн хамгаалалтад авч, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын салбарын хөгжлийн тулгуур хөтөлбөрийг боловсруулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
3. Байгалийн унаган байдлыг хадгалах замаар тогтвортой аялал жуулчлалыг хөгжүүлнэ.
4. Монгол Улсын төрөөс аялал жуулчлалын талаар баримтлах бодлого үзэл баримтлалд Монгол угсаатны нүүдлийн соёл иргэншлийг

00000017

шингээсэн 4 улирлын өнгө төрх үзэсгэлэнт түүх соёлын дурсгалт газар, археологийн олдвор, дэлхийд нэн ховордсон биологийн олон төрөл зүйл зэрэг давуу талуудыг зүй зохистой хослуулсан, гадаад дотоодын жуулчдын эрэлт хэрэгцээ сонирхолд нийцсэн аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ..

5. Гадаад дотоодын аялал жуулчлалыг нутгийн иргэдийн шууд оролцоонд тулгуурласан экологийн баримжаатай үзэл баримтлалыг Монгол улсын төрөөс аялал жуулчлалын талаар баримтлах бодлогын баримт бичигт тусган хэрэгжүүлнэ.
6. Салбарын үйл ажиллагааг нэгтгэн бодлого, төлөвлөлтийг хэрэгжүүлэх бие даасан "Байгаль орчин, ногоон хөгжлийн үндэсний зөвлөл"-ийг Ерөнхий сайдын шууд удирдлагад байгуулна.
7. Нийгэм, эдийн засгийн өөрчлөлт, аялал жуулчлалын салбарын эрэлт хэрэгцээг бүрэн дүүрэн хангах хууль эрх зүйн орчинг бий болгоно.
8. Аялал жуулчлалын салбарт мөрдөгдөж буй бүх стандарт, журам, тогтоолуудад үнэлгээ хийж сайжруулна.
9. Аялал жуулчлалыг нэмэгдүүлэхийн тулд агаарын тээврийн салбарт өрсөлдөөнийг бий болгож, агаарын хөлгийн шатахууны нийлүүлэлтийг хоёрдогч эх үүсвэрээр хангана.

4. ӨРХ-ГЭР БҮЛ, НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН БОДЛОГО

4.1 Хүүхэд, залуучуудын хөгжил

1. Хүүхдэд ээлтэй эрх зүйн орчин, эдийн засгийн баталгааг хангаж "Хүүхдийн мөнгө"-ийг ялгаваргүйгээр үргэлжлүүлэн олгоно.
2. Хүүхдийг сургуулийн орчинд хамгаалах зорилгоор сургууль бүрийн дэргэд багш, сурган хүмүүжүүлэгчээс гадна сургуулийн цагдаа, эмч, сэтгэл зүйч, хоол зүйч, эцэг, эхийн хороог байгуулж хүүхдийг бүх талаар хамгаалах бодлогыг дэмжинэ.
3. Хүүхдийг гэр бүлийн орчинд нь хамгаалах хүрээнд тусгай хэрэгцээт хүүхдүүд, салсан гэр бүлийн хүүхдүүд, бүтэн өнчин хүүхдүүдийг төрийн бодлогоор хамгаална.
4. Залуучуудыг мэргэжлийн сургалтад хамруулан тогтвортой ажил, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжинэ.

4.2 Гэр бүлийн хөгжил

1. Гэр бүлийн бодлогыг шинэчлэх замаар гэр бүлийн эрүүл мэнд, боловсрол, эмэгтэйчүүд, залуучууд, ахмадын асуудлыг цогцоор нь шийдвэрлэнэ.
2. Гэр бүл төвтэй бодлого хэрэгжүүлж дундаж давхаргын нийгэмд эзлэх хувийг эрс нэмэгдүүлнэ.

00000018

3. Өрх толгойлсон, ажил, орлогогүй эцэг, эхчүүдийн хөдөлмөр эрхлэх боломжийг нэмэгдүүлнэ.
4. Жирэмсэн болон амаржсан эмэгтэйчүүдийн нийгмийн халамжийн бодлогод шинэчлэл хийнэ.

4.3 Тэтгэврийн шинэчлэл ба өндөр настан

1. Нийгмийн даатгалын тогтолцоонд шинэчлэл хийж төр, хувийн хэвшлийн олон тулгуурт тогтолцоог бий болгоно.
2. Тэтгэврийн даатгалын тогтолцоог хуримтлалын тогтолцоонд шилжүүлж өвлүүлэх эрхийг хангах хууль эрх зүйн орчинг бүрдүүлнэ.
3. Ахмад настны дунд биеийн тамир, спортоор хичээллэх орчин нөхцөлийг бий болгох чиглэлээр журам боловсруулна.

4.4 Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрхийг хамгаалах

1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн аж ахуй эрхлэх, сурч боловсрох, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих бодлого хэрэгжүүлнэ.
2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг биеийн тамир, спортоор хичээллэх боломж нөхцөлөөр хангах бодлого баримтална.
3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг (ХБИ) ялгаварлан гадуурхалтын эсрэг хууль гаргаж тэдний эрхийн чиглэлээр мөрдөгдөж байгаа хуулиудын бодит хэрэгжилтийг хангуулна.
4. Нийтийн тээврийн үйлчилгээнд явж буй том оворын автобусныг 100% налуу замтай байх стандартыг мөрдүүлэх хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
5. Орон сууц, барилгын улсын комисст ХБИ-ийн эрхийг хамгаалах байгууллагаас төлөөлөл оруулна.
6. Харилцаа холбоо, мэдээллийн хүртээмжийн ялгааг бууруулах технологийн үйлчилгээг бодлогоор дэмжиж нэвтрүүлнэ.
7. ХБИ-ийн эрүүл мэндийн үйлчилгээг харьяалал харгалзахгүй болгоно.
8. Бүх шатны сургуулиудад хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагч бие даан суралцах дэд бүтэцтэй байх стандартыг тогтооно. Хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчидтай ажиллах багш нарыг дэмжиж бэлтгэнэ.
9. ХБИ-ийн сонгох, сонгогдох эрхийг хангах зохицуулалтыг сайжруулна.

5. ЭРҮҮЛ, БОЛОВСРОЛТОЙ, БҮТЭЭЛЧ МОНГОЛ ХҮН

5.1 Боловсрол

1. Уламжлал, өв соёл, хууль ёс, ахмад настнуудаа хүндлэн дээдэлдэг иргэнийг төлөвшүүлэхэд онцгой анхаарна.

00000019

2. Цэцэрлэг (СӨББ-д)-т хүүхдийг 3 настайгаас нь хүлээн авч, анги дүүргэлтийг 25 хүүхдээс дээшгүй байхаар тооцох, хамрагдалтыг 90-ээс дээш хувьд хүргэх, Цэцэрлэгийн хүүхэд шалан дээр биш орон дээр унтаж амрах, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан үндэсний тоглоом наадгайгаар тоглох боломжийг бүрдүүлэх хууль эрх зүйн орчинг бүрдүүлнэ.
3. Малчин өрхийн 6 настай хүүхдүүдийг танхим болон цахим хэлбэрээр суралцах сонголттой орчинг бий болгоно.
4. ЕБС-ын анги дүүргэлтийг 35-аас дээшгүй хүүхэдтэй байх стандартыг дагаж мөрдүүлэх журмыг гаргана.
5. ЕБС-ийн ахлах ангийг мэргэжил олгох хувилбар сургалттай болгоно. Зориулалтын дадлагын газар, урлан, лаборатори, тоног төхөөрөмжөөр хангаж үйлдвэрлэлийн сургалт явуулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
6. ЦӨББ, СӨББ, ЕБС-ийн сургалтын үндэсний хөтөлбөрийг шинэчлэн боловсруулж, 10-иас доошгүй жилээр тогтвортой хэрэгжүүлэх хууль, эрх зүйн орчныг бий болгоно.
7. Сурах бичгийг үндэсний аюулгүй байдлын бодлогын түвшинд боловсруулж, дотооддоо хэвлэх, сурах бичиг, боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын шууд захиалгаар тогтоосон цаг хугацаанд чанартайгаар хэвлэн, түгээх тогтолцоог бүрдүүлнэ.
8. Сурагчийн дүрэмт хувцас, сургалтын хөрөглөгдэхүүн зэргийг эрүүл, аюулгүйн стандартад нийцүүлэн үндэсний үйлдвэрлэгчдээр эх орондоо үйлдвэрлэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.
9. Боловсролын бодлогыг боловсруулж, хэрэгжүүлэх түвшинд иргэний нийгмийн байгууллагын оролцоог хангаж ажиллана.
10. Сургуулийн өмнөх боловсролд гэрийн сургалтын хөтөлбөр хэрэгжүүлэх журам гаргана.
11. Үндэсний уламжлалыг агуулсан Ёс зүйн боловсролыг бий болгоно.
12. Мэргэжлийн боловсрол олгох сургалт үйлдвэрлэлийг шинэ шатанд гаргаж инноваци хөгжлийн төвтэй болгох хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
13. Эрдэмтэн судлаачдад судалгаа, шинжилгээний ажлын тэтгэлэг олгох замаар олон улсад өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлнэ.

5.2 Эрүүл мэнд

1. Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн бие даасан, ил тод байдлыг хангаж, дотоодод хийгдэх бүх төрлийн эмчилгээний зардлыг ЭМД-аас бүрэн даадаг болох зорилго тавьж ажиллана.
2. Монгол Улсын эрүүл мэндийн салбарыг мэргэжлийн удирдлагаар хангах бодлого баримтална.

00000020

3. Эх хүүхдийн эрүүл мэндийг онцгой анхаарч хүн амын өсөлтийг дэмжиж гэр бүлд үр шилжүүлэн суулгах мэс ажилбар, жирэмсэн үеийн эмчилгээг эрүүл мэндийн даатгалын сангаас санхүүжүүлж төрөлтийг дэмжих бодлого баримтална.
4. Эрүүл мэндийн төлбөрт үйлчилгээнд нийгмийн тодорхой бүлгүүдэд хөнгөлөлт үзүүлэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
5. Эрүүл мэндийн байгууллагын ажилтан, ажилчдын ажлын ур чадвар хариуцлагыг өндөржүүлэх зорилгоор, мэргэжлийн хариуцлагын даатгалд заавал даатгуулна.
6. Төрийн өндөр албан тушаалтан эх орондоо хийх боломжтой эмчилгээг гадаад улс оронд хийлгэхийг хориглох бодлогыг хэрэгжүүлнэ.
7. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрүүл мэндийн үйлчилгээг харьяалал харгалзахгүй болгоно.
8. Хөнгөвчлөх эмчилгээг олон улсын стандартын дагуу хөгжүүлнэ.
9. Хууль бус эмийн худалдааг таслан зогсооно.
10. Эмч, эмнэлгийн ажилтны цалин хөлсийг ажлын ачаалал, ажлын нөхцөл, ур чадвар, чиг үүргээс хамааран хөдөлмөрийн үнэлэмжийг шинэ түвшинд үнэлгээжүүлнэ.
11. Эрүүл мэндийн салбарын санхүүжилтыг ДНБ-ний 5% хүргэх бодлого баримтална.
12. Анагаахын шинжлэх ухааны их сургуулийн харьяа судалгаа шинжилгээний эмнэлгийг бодлогоор дэмжиж ажиллана.
13. Эрүүл мэндийн салбарыг Япон, БНСУ-ын тогтолцооны жишгээр хөгжүүлж олон улсын түвшинд хүргэнэ.

5.3 Спорт

1. Нийтийн биеийн тамир, спортыг түгээн дэлгэрүүлж нийт иргэдэд дадал хэвшил болгох хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
2. Сурагчдын хамрагдах спортын болон бусад дугуйлангийн тоог нэмэгдүүлнэ.
3. Биеийн тамир, спортыг олон төрлөөр, чөлөөт сонголт хийх боломжоор хангаж хөгжүүлнэ.
4. Бүх шатны биеийн тамир, спортын байгууллага, клубүүдийг болон спортын салбарыг дэмжигч хувь хүн, аж ахуйн нэгж нь төрийн нэгдмэл үйл ажиллагааг, өмчийн олон хэлбэрт тулгуурлан аливаа арга хэмжээг төр, хувийн хэвшил хамтран санхүүжүүлнэ.
5. Допингийн эсрэг хяналтын үйл ажиллагааг олон улсын жишигт хүргэх, дотоодын хяналтын тогтолцоог боловсронгуй болгох, ёс зүйтэй уялдуулах талаар холбогдох эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгоно.
6. Спортын клуб, зөв хооллолтын клубүүдыг магадлан итгэмжлэлд хамруулан эрх олгож эрүүл мэндийн даатгалаар төлбөр тооцоог хийдэг болж иргэдийн спортоор хичээллэх тоог нэмэгдүүлнэ.

00000021

7. Үндэсний шигшээ багийн бүх түвшинд тамирчдын тив, дэлхий, олимпод өрсөлдөхүйц чадварыг бий болгох спортын сургалт-дасгалжуулалт, тэмцээн, наадмын шаталсан тогтолцоог боловсронгуй болгоно.
8. Спортын шинжлэх ухаан болон анагаах ухааны судалгаа, шинжилгээ, туршилтад суурилсан биеийн тамир, спортын үйл ажиллагааг хөгжүүлнэ.
9. Биеийн тамир, спортоор дамжуулан идэвхитэй хөдөлгөөнөөр дамжуулан гэр бүл, иргэдийг эрүүл чийрэг, эм хэрэглэдэггүй, иргэдийн тоог нэмэгдүүлнэ.
10. Өрхийн эмнэлгүүдийн эмч нарт жорноос гадна аль болох системтэй биеийн тамирын дасгал хөдөлгөөний талаар зөвлөмж өгөх мэдлэг, арга зүйгээр хангана.
11. Хороо, баг бүрт биеийн тамирын арга зүйчийг ажиллуулж иргэдэд биеийн идэвхитэй хөдөлгөөний дасгалуудыг зааж сургах, тэмцээн уралдаан зохион байгуулах үйл ажиллагааг дэмжинэ.
12. Зөвхөн шилдэг гэгдэх цөөн хэдэн спортын төрлүүдэд их хэмжээний мөнгө зарцуулахаас илүүтэй олон нийтийг хамарсан спорт, нийтийг эрүүл чийрэг болгох спорт үйл ажиллагааг дэмжинэ.
13. Спорт клубт хичээллэж буй 16-аас доош насны хүүхдээс сургалтын төлбөр авдаггүй болгох хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

6. ҮНДЭСНИЙ ЭРХ АШИГ, ОЮУН САНААНЫ СЭРГЭЛТИЙН БОДЛОГО

6.1 Монгол үндэсний цогц үзэл санааг сэргээн эмхлэх хүрээнд:

1. Үндэсний үнэт зүйлийн тухай хууль гаргана.
2. Үндэсний оюун санаа, өв соёлын судалгааны хүрээлэн байгуулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
3. Түүх, соёлын өвийн барилга, байгууламжийг хэвээр үлдээн хадгалах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
4. Монгол үндэсний уламжлал, ёс заншил, өв соёл, түүхэнд шингэсэн мэдлэгийг орчин үеийн шинжлэх ухааны судлагдахуунд оруулна.
5. Шинжлэх ухааны судалгаагаар баталгаажсан Монголын уламжлалт өв, мэдлэгийг хүүхэд залуус, хойч үедээ төрийн бодлогоор өвлүүлнэ.
6. Хөдөлмөрч, эх оронч, чадварлаг, ёс зүйтэй Монгол хүнийг төлөвшүүлэх зорилгоор бүх шатны боловсролын тогтолцооны хүрээнд үндэсний түүх, хэл, соёл, ёс заншил, утга зохиолын хөтөлбөрийг цогцоор нь боловсруулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
7. Иргэн бүрийг угийн бичиг хөтлөх, өвөг дээдэс, угийн хэлхээгээ мэддэг болгох зорилгоор иргэний бүртгэлийн мэдээллийн системд угийн хэлхээг тодорхойлдог болно.

00000022

6.2 Үндэстний оюуны үнэт зүйлс, уламжлал, сэтгэлгээг гадаадын зөөлөн хүчний бодлого, шашны гаж урсгалын нөлөөллөөс хамгаалах хүрээнд:

1. Хэвлэл мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хуулийг шинэчилнэ.
2. Өргөн нэвтрүүлгийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулна.
3. Монгол хэлийг хамгаалах, хөгжүүлэх хууль эрхзүйн орчныг боловсронгуй болгоно.
4. Үндэстний мэдээллийн агентлагийн тухай хуультай болно.
5. Эх орон, тусгаар тогтнол, өв соёлоо эрхэмлэн дээдлэх, эх түүхээрээ бахархах үзэл санааг хүүхэд залууст өвлүүлэх хөтөлбөр хэрэгжүүлэх хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
6. Биет ба биет бус соёлын өвийг бүртгэлжүүлэх, хамгаалах, сэргээх бодлого баримтална.
7. Үндэстний үнэт зүйлсийг сэргээсэн, бахархах урам зоригийг бадраасан контентийн үйлдвэрлэлийг дэмжих, санхүүжүүлэх замаар эргэлтэд оруулна.

6.3 Монгол Улсын их түүх, соёл, танин мэдэхүй, өв уламжлалыг дэлхий дахинаа сурталчлах хүрээнд:

1. Уран сайхны болон баримтат кино дэлхийн шилдэг кино компаниудтай хамтарч хийх зохицуулалтын орчин бүрдүүлнэ.
2. Бусад оюуны бүтээл, биет бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг шалгаруулах, сурталчлах бодлогыг хэрэгжүүлнэ.
3. Нүүдэлчдийн уламжлалт соёлыг хадгалан хамгаалж, суурин соёлтой зүй зохистой хослуулан хөгжүүлнэ.
4. Соёлын үнэт зүйлийг бүтээгч, соёлын биет бус өвийг тээгч нарт төрөөс дэмжлэг үзүүлэх, соёл урлагийнхан өөрийн дэг сургуулиа чөлөөтэй хөгжүүлэх нөхцөлөөр хангана.
5. Соёлын өвийг хууль бусаар хил дамнуулан худалдах гэмт хэргийн ялын бодлогыг чангатгаж, хилийн чанадад байгаа болон алдагдсан Монголын өв соёлыг буцаан авчрах хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ.

6.4 Гадаад бодлого

1. Үндсэн хуульд заасан төрийн гадаад бодлогын үндсийг тодорхойлох УИХ-ын онцгой бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх механизмыг сайжруулна.
2. Дипломат төлөөлөгчийн газрын тэргүүн (элчин сайд, ерөнхий консул) нарын томилгоог нийтийн сонсголоор авч хэлэлцдэг болно.
3. Хүний эрх, эрх чөлөөг хангах, ардчиллыг бэхжүүлэх болон шинжлэх ухаан-технологийн олон улсын хамтын ажиллагааг Монгол Улсын гадаад бодлогын нэг чухал чиглэл болгон идэвхитэй хэрэгжүүлнэ.

00000023

4. Хоёр хөрш, гуравдагч хөрш орнуудтай байгуулсан болон Монгол Улсын нэгдэж орсон олон улсын гэрээ конвенцийн хэрэгжилтийг бүрэн хангаж ажиллана.
5. Гадаад харилцаанд тооны төлөө хөөцөлдөх бус, чанарын ахиц гаргах системтэй арга хэмжээ авна.
6. Гадаад бодлогыг хэрэгжүүлэгч гадаад харилцааны яамны системд боловсон хүчний сонгон шалгаруулалт, мэргэшлийн чадавхийг сайжруулах иж бүрэн төлөвлөгөө хэрэгжүүлнэ.
7. Гадаадад ажиллаж, амьдарч байгаа иргэдийн эрх ашгийг хамгаалах, тэдний иргэншлийн статусыг тодорхой болгох, сонгуульд оролцох эрхийг нь сэргээх, гадаад харилцаан дахь иргэдийн оролцоог системтэй болгоно.
8. Бүс нутгийн энх тайваныг дэмжиж “Улаанбаатар – Шинэ Хелсинки” бодлого хэрэгжүүлэх олон тулгуурт гадаад бодлогыг хөгжүүлэх чиглэлээр хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
9. Гадаад харилцааны бодлогод улс орныхоо өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, гадаад худалдааг үр ашигтай болгох, бусад улс, олон улсын байгууллагаас тарифын болон тарифын бус дэмжлэг авах, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагааг шинэ түвшинд гаргана.
10. “Гуравдагч хөршийн” бодлогын хүрээнд олон улсын хамтын нийгэмлэгт энхийг эрхэмлэгч идэвхитэй байр сууриа бэхжүүлнэ.

6.5 Батлан хамгаалах бодлого

1. Зэвсэгт хүчин, энхийг сахиулагчдын англи хэлний мэдлэгийг дээшлүүлэх тусгай хөтөлбөр хэрэгжүүлэх, Батлан хамгаалах салбарын сургалтын материаллаг баазыг сайжруулж, боловсон хүчнийг чадавхижуулах талаар хууль эрх зүйн орчныг сайжруулна.
2. Монгол Улсын зэвсэгт хүчний зэвсэглэлийг орчин үеийн зэвсэглэлээр шинэчлэх ажлыг санаачлан хэрэгжүүлэх хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
3. Гадаад Улсад суралцах цэргийн албан хаагчдын тоог нэмэгдүүлнэ.
4. Гадаад улс орнуудын улс төр, эдийн засгийн бодит сонирхлыг Монгол Улсад бий болгохдоо үндэсний аюулгүй байдал, ард түмний язгуур эрх ашгийн үүднээс зохистой тэнцвэрийг хамгаалах бодлого явуулна.
5. Батлан хамгаалах салбарт кибер аюулгүй байдал хариуцсан салбар нэгж байгуулах бодлого баримтлах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
6. Иргэн-цэргийн харилцааг эрчимжүүлж эх оронч үзлийг түгээнэ.
7. Батлан хамгаалах салбарт ажиллагсдын нийгмийн хамгааллыг сайжруулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

00000024

7. ОРОН НУТГИЙН ХӨГЖЛИЙН БОДЛОГО

Мөрийн хөтөлбөрт орон нутгийн хөгжлийн чиглэлээр тусгайлан орох заалтууд

Архангай

1. Гэр бүлийг дэмжин тэтгэх, иргэн бүр эрүүл, боловсролтой, ажилтай, орлоготой байх нөхцөл бүрдүүлэхэд бүх талаар анхаарч ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулан дундаж орлоготой өрхийн тоог нэмэгдүүлж, иргэдийнхээ амьжиргааг сайжруулахад тулгуур бодлогыг чиглүүлж ажиллана.
2. Аймгийн брэнд бүтээгдэхүүнийг нэр төрлийг олшруулахыг бодлогыг хэрэгжүүлсэнээр органик хүнсний нэр төрлийг нэмэгдүүлж, мал амьтан, ургамлын гаралтай түүхий эдийг анхан шатны болон эцсийн бүтээгдэхүүн болгон боловсруулах чиглэлээр хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжийг дэмжиж, үйлдвэрлэлийн аргаар боловсруулсан мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү сүүн бүтээгдэхүүн, гурил, гурилан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх бодлогыг дэмжиж ажиллана.
3. Жижиг бизнес эрхлэгчдийг дэмжих хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж үйлдвэрлэгчдийг бүтээгдэхүүнээ сурталчлах, зах зээлд нийлүүлэх, үйлдвэрлэгч, бизнес эрхлэгч аж ахуй нэгж, иргэдийн бүтээгдэхүүнийг борлуулах сувгуудыг нээж өгөх бизнес уулзалт үзэсгэлэн худалдааг тогтмол зохион байгуулах бодлогыг дэмжиж ажиллана.

Баян-Өлгий

1. Жижиг дунд бизнес эрхлэгч, баялаг бүтээгчдийн нэгдсэн бүртгэлийг гаргаж, тэднийг ОХУ, Казахстан, БНХАУ-ын болон бусад орнуудын бизнесийн байгууллагуудтай холбон өгч хамтран ажиллах нөхцөлөөр хангана.

Баянхонгор

1. Гэр бүлийг дэмжин тэтгэх, иргэн бүр эрүүл, боловсролтой, ажилтай, орлоготой байх нөхцөл бүрдүүлэхэд бүх талаар анхаарч ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулан дундаж орлоготой өрхийн тоог нэмэгдүүлж, иргэдийнхээ амьжиргааг сайжруулахад тулгуур бодлогыг чиглүүлж ажиллана.
2. Аймгийн брэнд бүтээгдэхүүнийг нэр төрлийг олшруулахыг бодлогыг хэрэгжүүлсэнээр органик хүнсний нэр төрлийг нэмэгдүүлж, мал амьтан, ургамлын гаралтай түүхий эдийг анхан шатны болон эцсийн бүтээгдэхүүн болгон боловсруулах чиглэлээр хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжийг дэмжиж, үйлдвэрлэлийн аргаар боловсруулсан мах,

00000025

махан бүтээгдэхүүн, сүү сүүн бүтээгдэхүүн, гурил, гурилан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх бодлогыг дэмжиж ажиллана.

3. Жижиг бизнес эрхлэгчдийг дэмжих хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж үйлдвэрлэгчдийг бүтээгдэхүүнээ сурталчлах, зах зээлд нийлүүлэх, үйлдвэрлэгч, бизнес эрхлэгч аж ахуй нэгж, иргэдийн бүтээгдэхүүнийг борлуулах сувгуудыг нээж өгөх бизнес уулзалт үзэсгэлэн худалдааг тогтмол зохион байгуулах бодлогыг дэмжиж ажиллана.

Булган

1. Гэр бүлийг дэмжин тэтгэх, иргэн бүр эрүүл, боловсролтой, ажилтай, орлоготой байх нөхцөл бүрдүүлэхэд бүх талаар анхаарч ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулан дундаж орлоготой өрхийн тоог нэмэгдүүлж, иргэдийнхээ амьжиргааг сайжруулахад тулгуур бодлогыг чиглүүлж ажиллана.
2. Аймгийн брэнд бүтээгдэхүүнийг нэр төрлийг олшруулахыг бодлогыг хэрэгжүүлсэнээр органик хүнсний нэр төрлийг нэмэгдүүлж, мал амьтан, ургамлын гаралтай түүхий эдийг анхан шатны болон эцсийн бүтээгдэхүүн болгон боловсруулах чиглэлээр хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжийг дэмжиж, үйлдвэрлэлийн аргаар боловсруулсан мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү сүүн бүтээгдэхүүн, гурил, гурилан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх бодлогыг дэмжиж ажиллана.
3. Жижиг бизнес эрхлэгчдийг дэмжих хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж үйлдвэрлэгчдийг бүтээгдэхүүнээ сурталчлах, зах зээлд нийлүүлэх, үйлдвэрлэгч, бизнес эрхлэгч аж ахуй нэгж, иргэдийн бүтээгдэхүүнийг борлуулах сувгуудыг нээж өгөх бизнес уулзалт үзэсгэлэн худалдааг тогтмол зохион байгуулах бодлогыг дэмжиж ажиллана.

Говь-Алтай

1. Ард иргэдийн эрүүл мэнд, эрдэм боловсрол, ажил амьдралыг дээшлүүлэхэд онцгой анхаарч хөгжлийн цогц бодлогыг хэрэгжүүлж шинэ эриний иргэдийг төлөвшүүлэн хөгжүүлж хойч ирээдүй болсон үр хүүхдүүдээ дэлхийн стандартад нийцсэн сургалтын хөтөлбөрөөр сургахад анхаарч, мэргэжилтэй, мэдлэгтэй бүтээлч боловсон хүчнийг төлөвшүүлэхэд хамтарч ажиллана.
2. “Дэм дэмэндээ, дээс эрчиндээ” аяныг өрнүүлж эрхэлсэн ажилгүй, амьдралын чанар доогуур хувь хүн, айл өрхүүдийг ядуурлаас гаргаж ажилтай орлоготой дундаж давхаргыг буй болгож, тухайн орон нутгийн байгалийн баялгийг түшиглэн жижиг, дунд үйлдвэрлэлийг байгуулж хөгжүүлэн хөдөлмөрийн чадвартай бүх хүнийг ажилтай, орлоготой болгоно.

Дархан-Уул

1. Ажлын байрыг нэмэгдүүлэх, байгаль орчинд ээлтэй, нөхөн сэргээлтийн бодлогыг хэрэгжүүлэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлж ойн нөхөрлөлүүдийн үйл

00000026

ажиллагааг дэмжин, мод боловсруулах аж ахуйг хөгжүүлэн, ойжуулалтын ажлыг сайжруулна.

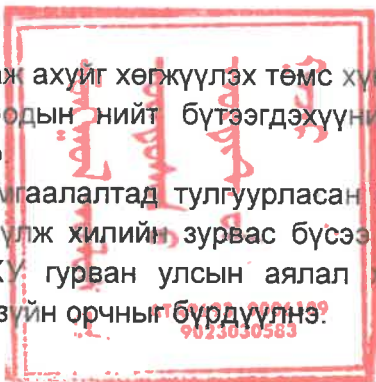
2. Дархан Төмөрлөгийн үйлдвэрийг төрд буцаан авч, металлургын салбараа сэргээж, хог хаягдлыг дахин боловсруулан эцсийн бүтээгдэхүүн боловсруулах үйлдвэрлэлийг шинэчлэн, бүтээгдэхүүний нэр төрлийг олшруулан дотооддоо гангийн хэрэгцээг бүрэн хангах зорилтот ажлын эрх зүйн орчныг бүрдүүлэн Дарханчуудын амьжиргаанд шууд нөлөөлөхүйц хөтөлбөр, хөрөнгө оруулах ажлыг эрчимжүүлнэ.

Дорноговь

1. Их дээд сургууль төгсөгчдийг орон нутагтаа ажиллаж амьдрах нөхцлөөр хангаж залуу гэр бүлийг дэмжиж малчдын хүүхдүүдэд сургуулийн боловсрол эзэмших сонголттой аргуудыг нэвтрүүлж хэрэгжүүлнэ.

Дорнод

1. “Органик” хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх төмс хүнсний ногооны тариалалтыг нэмэгдүүлж дотоодын нийт бүтээгдэхүүнийг нэмэгдүүлэх ажлыг үе шаттайгаар хийнэ.
2. Орон нутгийн хамгаалалтад тулгуурласан батлан хамгаалах нэгдмэл тогтолцоог бэхжүүлж хилийн зурвас бүсээ шинэчлэн сэргээж Монгол Улс, БНХАУ, ОХУ гурван улсын аялал жуулчлал худалдааны бүс болгох хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

Завхан

1. Уул уурхайгүй аймаг болох зорилтын хүрээнд тусгай хамгаалалтад авах газар нутгийн хэмжээг тогтмол нэмэгдүүлнэ. Зөвхөн нүүрсний хайгуул, олборлолтыг тодорхой бүс нутагт хийхийг зөвшөөрнө.
2. Сумдын дэд бүтцийг сайжруулж, инженерийн шийдэл бүхий тохилог орон сууцаар иргэдийг хангах чиглэлээр хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

Өвөрхангай

3. Сумдын дэд бүтцийг сайжруулж, инженерийн шийдэл бүхий тохилог орон сууцаар иргэдийг хангах чиглэлээр хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.

Өмнөговь

1. Гэр бүлийг дэмжин тэтгэх, иргэн бүр эрүүл, боловсролтой, ажилтай, орлоготой байх нөхцөл бүрдүүлэхэд бүх талаар анхаарч ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулан дундаж орлоготой өрхийн тоог нэмэгдүүлж, иргэдийнхээ амьжиргааг сайжруулахад тулгуур бодлогыг чиглүүлж ажиллана.
2. Малчдын хүүхдүүдэд сургуулийн боловсрол эзэмших сонголттой аргуудыг нэвтрүүлж хэрэгжүүлж. Их дээд сургууль төгсөгчдийг орон

00000027

нутагтаа ажиллаж амьдрах тохиолдод залуу гэр бүлийг дэмжих хөтөлбөрт хамруулна.

Сүхбаатар

1. Мал аж ахуйн бүс болгох

Сэлэнгэ

1. Мод бэлтгэл болон газар тариалангийн бүс бэлчээрийн мал аж ахуйтай уялдсан бодлого хөтөлбөр хэрэгжүүлэх хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлнэ.
2. Уул уурхайн буруутай үйл ажиллагаанаас үүдэлтэй газар шорооны нөхөн сэргээлтийг хариуцлагатайгаар зохион байгуулах, Улсын тусгай хэрэгцээнд авах бүсийг тогтоож авах
3. Орон нутгийн Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг дэмжих, ажлын байрыг бий болгох

Төв

1. Бичил уурхайн зөв бодлогыг хэрэгжүүлж хөрөнгө оруулалтаар аймгийн бүтээн байгуулалт хийж эмх замбраагүй байгаа уул уурхайг цөөлж хяналттай болгон орон нутгын төсөвт хуримтлал үүсгэх замаар сумдад зоорийн аж ахуйг /хүнсний ногооны/ хөгжүүлж, хог хаягдал хоёрдогч түүхийн эдийг дахин боловсруулах үйлдвэрийг дэмжиж ажиллах

Увс

1. Гэр бүлийг дэмжин тэтгэх, иргэн бүр эрүүл, боловсролтой, ажилтай, орлоготой байх нөхцөл бүрдүүлэхэд бүх талаар анхаарч ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулан дундаж орлоготой өрхийн тоог нэмэгдүүлж, иргэдийнхээ амьжиргааг сайжруулахад тулгуур бодлогыг чиглүүлж ажиллана.
2. Аймгийн брэнд бүтээгдэхүүнийг нэр төрлийг олшруулахыг бодлогыг хэрэгжүүлсэнээр органик хүнсний нэр төрлийг нэмэгдүүлж, мал амьтан, ургамлын гаралтай түүхий эдийг анхан шатны болон эцсийн бүтээгдэхүүн болгон боловсруулах чиглэлээр хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжийг дэмжиж, үйлдвэрлэлийн аргаар боловсруулсан мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү сүүн бүтээгдэхүүн, гурил, гурилан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх бодлогыг дэмжиж ажиллана.
3. Жижиг бизнес эрхлэгчдийг дэмжих хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж үйлдвэрлэгчдийг бүтээгдэхүүнээ сурталчлах, зах зээлд нийлүүлэх, үйлдвэрлэгч, бизнес эрхлэгч аж ахуй нэгж, иргэдийн бүтээгдэхүүнийг борлуулах сувгуудыг нээж өгөх бизнес уулзалт үзэсгэлэн худалдааг тогтмол зохион байгуулах бодлогыг дэмжиж ажиллана.

00000028

Хөвсгөл

1. Хөвсгөл аймгийн нутаг дэвгэрт олгогдсон хайгуулын болон ашиглалтын лицензийг цуцалж, “Уул уурхайгүй Хөвсгөл цогц” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, байгалийн эко системийг хадгалах зорилгоор Хөвсгөл нуурыг хамгаалах хууль батлуулж, зүй зохистой үнэ цэнэтэй, тогтвортой хөдөлмөр эрхлэлтийг хөгжүүлэх бүх бололцоог бүрдүүлэх чиглэлээр хууль эрх зүйн орчныг сайжруулна.
2. Хөвсгөл нуурыг нутгийн уугуул иргэд, нутгийн удирдлагын шийдвэр гаргуулж, үйлдвэрлэл, хөдөө аж ахуйн салбарыг бэхжүүлж аймгийн хэмжээнд хүнсний бүтээгдэхүүнээр өөрсдийгөө хангах үүний тулд хүнсний ногоо, гурил болон малын ашиг шимийг бүрэн ашиглах үйлдвэрлэлийг бий болгосноор малчдын орлогыг нэмэгдүүлж, органик хүнсний бүтээгдэхүүнээр сургууль, цэцэрлэг, дотуур байр, ард иргэдээ хангах, улмаар экспортлох, мэдлэгт суурилсан эдийн засгийн цогц арга хэмжээ авч хөгжүүлэх чиглэлээр хууль эрх зүйн орчныг сайжруулна.
3. Хөвсгөл аймгийн бүх иргэд орлого олох бололцоог бүрдүүлэхийн тулд түүх соёлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлж, аялал жуулчлалын бүтээгдэхүүнийг нэмэгдүүлэх, шинэ төрөл хэлбэрийг бий болгох, тусгай сонирхлын аялал жуулчлалыг хөгжүүлэх, мэргэшсэн хөтөч зэргээр одоогийн зоргоороо хөгжиж байгаа аялал жуулчлалын салбарыг төлөвлөлтэй, төрийн бодлоготой, хөрөнгө оруулалтай, иргэдийг оролцоог хангасан, тэдний идэвх сонирхлыг өдөөсөн байдлаар хөгжүүлэхийн тулд шинжлэх ухааны үндэслэлтэй менежмент, маркетингийн үйл ажиллагаа явуулах, хөрөнгө оруулалт хийх, аялал жуулчлалд оролцох монгол сэтгэлгээтэй иргэдийг бэлтгэх, чиглэлээр хууль эрх зүйн орчныг сайжруулна.

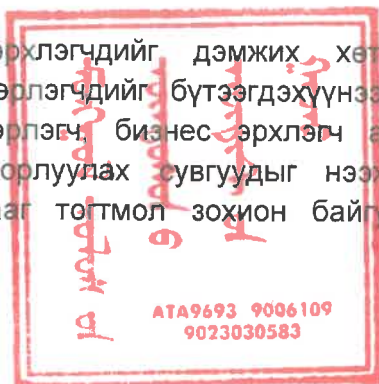
Хэнтий

1. Гэр бүлийг дэмжин тэтгэх, иргэн бүр эрүүл, боловсролтой, ажилтай, орлоготой байх нөхцөл бүрдүүлэхэд бүх талаар анхаарч ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулан дундаж орлоготой өрхийн тоог нэмэгдүүлж, иргэдийнхээ амьжиргааг сайжруулахад тулгуур бодлогыг чиглүүлж ажиллана.
2. Аймгийн брэнд бүтээгдэхүүнийг нэр төрлийг олшруулахыг бодлогыг хэрэгжүүлсэнээр органик хүнсний нэр төрлийг нэмэгдүүлж, мал амьтан, ургамлын гаралтай түүхий эдийг анхан шатны болон эцсийн бүтээгдэхүүн болгон боловсруулах чиглэлээр хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжийг дэмжиж, үйлдвэрлэлийн аргаар боловсруулсан мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү сүүн бүтээгдэхүүн, гурил, гурилан бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх бодлогыг дэмжиж ажиллана.

00000029

3. Жижиг бизнес эрхлэгчдийг дэмжих хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлж үйлдвэрлэгчдийг бүтээгдэхүүнээ сурталчлах, зах зээлд нийлүүлэх, үйлдвэрлэгч, бизнес эрхлэгч аж ахуй нэгж, иргэдийн бүтээгдэхүүнийг борлуулах сувгуудыг нээж өгөх бизнес уулзалт үзэсгэлэн худалдааг тогтмол зохион байгуулах бодлогыг дэмжиж ажиллана.

“УЛС ТӨР, НИЙГЭМ ЭДИЙН ЗАСГИЙН ЭРС ШИНЭЧЛЭЛТ ХИЙНЭ”

00000030

A handwritten signature in blue ink, appearing to be the name "Оюу".